

Črnina je prekrila oder

Za vedno se je poslovila Štefka Drolc, največja izmed slovenskih igralskih legend

Na neizmerno nebeško prizorišče, na katerem luči nikdar ne ugasnejo in se zastor nikdar ne zastre, je odšla Štefka Drolc (1923 – 2018), ena izmed največjih slovenskih igralk, ki je že davno prešla med legende. Poslovila se je prav na dan državnosti, 25. junija 2018, v 95. letu starosti. Do zadnjega je bila igralka, saj je sama dejala, da se igralec nikdar ne upokoji. Na svoji dolgi življenjski in poklicni poti je s svojimi vrhunsko izdelanimi liki, katerim je vdihnila dušo in srce, vsakič prevzela, navdušila in očarala kar nekaj generacij gledalcev. Tudi mi zamejci smo imeli srečo, da smo jo imeli med sabo. Po prvih odskih korakih v Mariboru se kot ljubiteljska igralka v letih 1945–47 je dospela v Trst, kjer jo je v gledališko umetnost vpeljeval režiser Jože Babič, ki je bil za nekaj časa tudi njen soprog. S svojo čudovito igro je v prvih letih po vojni vihri (1948–59) pripomogla k rasti našega zamejskega gledališča. Teh tržaških let se je zmeraj rada spominjala. Po Trstu je odšla v Ljubljano, kjer je bila vsa leta prva dama ljubljanske Drame, osrednje slovenske gledališke hiše (1960–1990). V tem obdobju se je "izkristalizirala kot igralka usodnih ženskih likov, ki rušijo in gradijo, vplivajo nase in na okolje in dogodke, dozorevajo in umirajo v sebi in katarzično, uničujoče ali groteskno humorno vplivajo na potek dogodkov na odru in prenašajo isto emocijo tudi na gledalca". Ustvarjala je tudi v Drami SNG Maribor. Po letu 1982 se je posvetila še pedagoškemu delu na AGRFT, kjer je od l. 1984 kot redna profesorica svoje igralske veščine posredovala študentom raznih generacij. Gledališču je ostala zmeraj zvesta, čeprav je množice gledalcev navduševala tudi v filmskih (spomnimo se na *Tildico* v legendarnem Stigličevem filmu *Na svoji zemlji*, *Francko* v Cankarjevem in Duletičevem filmu *Na klanju*; igrala je tudi v filmih *Povest o dobrih ljudeh*, *Cvetje v jeseni*, kjer je bila *Barbara*, *Draga moja Iza*, v katerem je igrala *Marijo Novak*),

televizijskih in radijskih vlogah s svojim enkratnim, razpoznavnim glasom s tišočerimi izraznimi odtenki. Kdo naj bi pozabil njene interpretacije Prešernove *Vrbe*. V ušesih nam bo zvenela ob vsakem prazniku slovenske kulture. Tudi če si Drolčevu naključno sreča v dvorani med občinstvom, je izžarevala neki poseben žar. Prijazno je odgovorila, če si jo ogovoril. Njene oči so bile odsev njene iskrene, globoko čuteče duše, s katero je požlahnila vse odigrane like. Teh je bilo ničkoliko. Med njene najprepoznavnejše gledališke vloge kritiki uvrščajo predvsem njene mojstrsko oblikovane like v predstavah Voranc (1980), *Dogodek v mestu Gogi* (1991 in 1995), *Kralj Lear* (1992), *Tri visoke ženske* (1997), *Idiot* (1999), *Tri sestre* (2002) ter *Arzenik in stare čipke* (2003). Dušan Moravec in Vasja Predan v knjigi *Sto slovenskih dramskih umetnikov* omenjata med njenimi najizrazitejšimi umetnicami srhljivo *Winnie* v Beckettovi igri *O, srečni dnevi*, pa tudi njeno interpretacijo *Lidije Vasiljevine* v *Staromodni komediji* z nepozabnim Rudijem Kosmačem (1923–1981). O njenih "zelo osebno obarvanih interpretacijah" sta zapisala, da njene poteze in lastnosti "lahko strnemo v celovito oznako njene očarljive igralske umetnosti: *krhkost in poetičnost, vroča nevarnost in goreča strast, rahločutnost in milina, eleganca in suverenost, notranja intenzivnost in izrazna kultiviranost, smisel za ironijo in grotesko, čut za humor*".

Med letoma 1987 in 1997 je bila Štefka Drolc tudi stalna sodelavka v uprizoritvah Koreodrame, v režijah in koreografijah Damirja Zlatarja Freyja. V teh uprizoritvah brez besed je bila tudi enkratna,

saj je uporabila vsa druga izrazna sredstva za polnokrven prikaz lika. Pomislimo le na vlogo matere v koreodrami *Krvava svatba* Garcie Lorce v izvedbi SSG Trst (l. 2000). "In čeprav kaže vedno znova poudariti izjemno igralkino sposobnost jasnega, logičnega, prefinjenega podajanja dramskega teksta, se je v teh uprizoritvah predstavila kot demonska ženska, ki ne potrebuje besed, ker premore dovolj drugih igralskih izraznih sredstev, da do popolnosti razdela in se-

stavi določen igralski lik", so o njenem "koreodramskem" delu med drugim zapisali kritiki.

Štefki Drolc in Ivanki Mežan, dvema izjemnima slovenskima igralkama, se je poklonil režiser Vlado Škafer, ki je v letu 2012 posnel celovečerni film *Deklica in drevo*, v katerem sta igralki povedali svojo življenjsko zgodbo.

V mladostnem obdobju je Drolčeva prešla svojo prvo nagrado na gledališkem področju. Podelilo ji jo je Združenje dramskih umetnikov Slovenije za vlogo *Katerine Ivanovne* v *Zločinu in kazni* F. M. Dostojevskega. Potem so si nagrade kar sledile. Za svoje več kot 70-letno bo-

gato ustvarjanje je bila nagrajena z več priznanji, med katerimi sta najpomembnejši Borštnikov prstan leta 1983 in Prešernova nagrada za življenjsko delo leta 2009. Prejela pa je še Prešernovo (1964), Severjevo (1977) in tri Borštnikove (1980, 1982, 1997) nagrade, pa še srebrni častni znak svobode Republike Slovenije (1996). V letu 2014 je dobila tudi nagrado bert za življenjsko delo na področju filma. Postala pa je tudi častna meščanka Ljubljane. V utemeljitvi velike

Prešernove nagrade piše tudi: "V njeni igralski umetnosti se vselej znova prepletajo lepota in poetičnost, krhkost in strogost, značjskost in sodobnost, tišina in krik in smeh, čustvo in razum. Njena ponotranjena igra je mojstrsko upodobljena v številnih kreacijah gledaliških in radijskih uprizoritev tragedij, dram, komedij, poetičnih iger, v groteskah, v psiholoških in karakternih igranjih /.../ prepričljivo nam govori s filmskega platna in televizijskih zaslonov".

Igralka se je kot Ana Štefanija Drolc rodila 22. decembra 1923 na Ponikvi pri Grobelnem. Družina se je še v času njenega otroštva preselila v Šentjur pri Poljčanah. Že kot otrok se je rada vživljala v življenja drugih. Igralsko pot je začela kot amaterska igralka v Mariboru. Pred drugo svetovno vojno je sodelovala v gledališki skupini, ki jo je vodil Fran Žižek. V času vojne je bilo mariborsko gledališče nemško, zato za slovenske igrance ni bilo prostora v njem. V svoji prvi poklicni vlogi je brez besed čez oder odnesla le skledo žganec.

V začetku so ji bile dodeljene predvsem vloge vedrih in pozitivnih mladenk, že v tržaškem in nato ljubljanskem obdobju pa je odigrala izrazite karakterne vloge iz klasičnega in sodobnega dramskega repertoarja, iz komedij in grotesk. O

teh igralskih začetkih je sama pravila, da so bili "prvi vtisi zelo močni, in to je ostalo v meni: to hrepenenje, ta želja po neke vrste posebnem izpovedovanju". Štefka Drolc je bila dejavna do visoke starosti. Njena zadnja premiera je bila 8. oktobra leta 2008, ko je v predstavi *Ella* nastopila v Cankarjevem domu. Za zmeraj bo ostala v zgodovini gledališke in filmske umetnosti kot sijoča zvezda, ki nikdar ne ugasne. Štefko Drolc je bilo mogoče tudi v visoki starosti videti v kakšni gledališki predstavi, sodelovala pa je tudi na pogovorih ljubiteljskih gledaliških skupin, literarnih večerih in večerih poezije.

Kritično je tudi spremljala dogajanje v slovenski družbi in o slovenskem nagnjenju k prerekanju je v intervjuju ob svojem 90. jubileju povedala: "Smo narod, bogat z igralki, pesniki in pisatelji, in ne vem, kaj nam je treba tega, da se kar naprej nekaj sporekamo, drug drugemu očitamo. Res, res bi morali živeti razumneje". Tudi v tem razmišljanju je bila zelo modra.

O Štefki Drolčevi so ob različnih priložnostih njeni gledališki sopotniki povedali marsikaj lepega. Teatrolog Vasja Predan je dejal, da je "igralka Štefka Drolc prva dama slovenskega gledališča, ker v svojo igro vedno vlaga veliko razuma, zato pa nič manj srca". Igralec Polde Bibič je menil: "Čeprav je bila Štefka Drolc vseskozi moderna igralka, je bilo v njeni igri vedno tudi nekaj goethejanskega". Igralka Iva Zupancič pa je rekla: "Štefka Drolc na odskih deskah poseblja mir, lepoto in zbranost". Tisti gledalci, ki smo imeli srečo jo občudovati v raznih vlogah, s katerimi je oplemenitila naše srečanje z gledališko umetnostjo, bomo neizbrisno in ljubosumno ohranili v srcu vse občutke, ki nam jih je vzbudila s svojimi vrhunskimi interpretacijami vlog. Želimo ji, da bi na nebeških poljanah uživala tisti mir, ki ga vse življenje iščemo vsi, še posebej pa nemirne gledališke duše.

Iva Koršič

V dunajskem nadregionalnem dnevniku Die Presse

Članek Iva Jevnikarja in Petra Pirkerja o izginotju dveh avstrijskih protifašistov

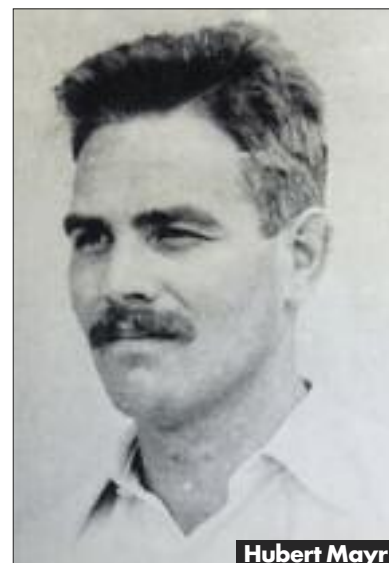
V dunajskem nadregionalnem dnevniku Die Presse je letos aprila izšel obširen članek o izginotju oziroma likvidaciji dveh avstrijskih protifašistov, ki sta se novembra 1944 zatekla k primorskim partizanom in jih zaprosila za zaščito in pomoč. Celostranski članek sta podpisala avstrijski zgodovinar Peter Pirker in slovenski časnika, publicist in nekdanji urednik slovenskih informativnih programov radia Trst A Ivo Jevnikar, ki pod naslovom *Tako tajno, kot je mogoče* razčlenjuje ozadja skrivnostnega izginotja avstrijskih protifašistov Huberta Mayra in Rudolfa Moserja. Njunjo poročilo v velikem avstrijskem časniku se bere kot napet roman s tragičnim koncem. Že tri dni se pribijata enaintridesetletni tirolski socialist, nekdanji španski borec in častnik britanske vojske Hubert Mayr in njegov deset let mlajši vodilni Rudolf Moser iz vasi Dule v Ziljski dolini skozi sneg in mrz po zahodnem robu Karavank. Mayr je na begu pred gestapom

in išče zvezo s slovenskimi partizani, ki naj bi mu omogočili stik z zahodnimi zavezniki. Zahodni deli Slovenije in del severne Italije se po kapitulaciji Italije nahajajo v "operativni coni Jadransko Primorje", ki je pod kontrolo nemške nacionalnosocialistične oblasti. Za dogajanje na lokalnem terenu med Alpami in Jadranom sta bistveno odgovorna koroški gaulajter Friedrich Rainer in vodja tamkajšnjega esesa-SS, policijski generalni poročnik Odilo Globocnik (Globocnik), rojen v Trstu leta 1904 in po očetovi strani iz prvotno slovenske družine iz Trziča na Gorenjskem. Nemcem se zaradi slovenskega partizanskega delovanja pa tudi dveh italijanskih partizanskih enot, komunistične Garibaldi in krščansko-liberalne enote Osoppo, ki ju podpirajo zahodni zavezniki, kljub najostrejšim represivnim ukrepom, ne posreči popolni nadzor zasedenega ozemlja. Ko po nevarni zimski odisejdi Mayr in Moser končno dosežeta

partizanske enote, ju partizani prepeljejo v Posočje, kjer se nahaja partizansko vodstvo. 11. novembra 1944 Rudolf Moser komandantu jugoslovanske tajne policije Ozna pri IX. partizanskem odred, ki deluje na področju jadranske obale in Gorenjske, izjavi, da z Mayrjem iščeta zaščito in stik z zahodnimi zavezniki. Oba Avstrijca se komandantu Ozne Miru Percu – Maksu predstavita kot britanska zaveznika oficirja. Očitno sta partizanskemu narodnemu heroju Percu iz železničarske rodbine v Ljubljani, kjer se je rodil leta 1912, padlemu v boju z Nemci 1. aprila 1945 v Vogalcih na Primorskem, močno sumljiva in nevarna. Takoj ju izpostavijo petdnevni zasliševanju. V ohranjenih protokolih se nahajajo natančne, vendar tudi delno ponarejene izjave obeh osumljencev o odporniškem delovanju v Furlaniji, na Vzhodnem Tirolskem in na Koroškem. To so zadnje zapisane sledi o Hubertu Mayru in Rudolfu Moserju. Peter Pirker in Ivo Jevnikar v

članku v dnevniku Die Presse med drugim pišeta tudi o knjigi *Ozna in prevzem oblasti 1944 – 46* izpod peresa zgodovinarke Ljube Dornik – Šubelj, ki je bila dolga leta pristojna za arhiv Ozne v slovenskem državnem arhivu. V knjigi se nahaja namig, da sta bila oba osumljenca, za katerima so izginile vse sledi, verjetno likvidirana v primorski centrali Ozne v Gorenji Trebuši. Očitno je, da si je komunistično partizansko vodstvo na vse načine prizadevalo preprečiti britanski in zahodni zavezniki vpliv na slovenskem ozemlju. Komunisti so se bali, da bi Angleži in Američani morda poskušali v Sloveniji po zlomu fašizma in nacionalnega socializma vzpostaviti demokratične strukture po vzorcu zahodnih parlamentarnih demokracij. Zato ne preseneti neki podoben ukaz vodstva Ozne, da je potrebno "oba angleška špijona zaslišati in nato likvidirati. Toda naredite to tako tajno, kot je mogoče".

V tem sklopu pada temna senca tudi na usodo na slovenskem ozemlju izginulih "britanskih padalcev" in na tragično usodo

Hubert Mayr

Rudolf Moser

italijanske demokratične partizanske enote Osoppo. V delno do danes nepojasnjenih okoliščinah je komunistična italijanska partizanska enota Garibaldi Natisone očitno po nalogu jugoslovanske komunistične partije 7. februarja 1945 pobila 18 partizanov enote Osoppo. Članku Petra Pirkerja in Iva Jevnikarja v sobotni prilogi Spectrum velikega dunajskega dnevnika Die Presse sta dodani tudi dve črno-beli fotografiji. Na eni je Rudolf Moser v krogu domačink in domačinov na koroški gorski planšariji v neposredni bližini avstrijske meje z Italijo, kjer je kot pastir hkrati pomagal protifašistom in

dezerterjem iz nemške vojske, ki so se skrivali po gozdovih. Posnetek je nastal poleti 1944, preden se je podal s Hubertom Mayrom v ilegalo in v smrt pri partizanih. Druga fotografija prikazuje tirolskega socialista, španskega borca in britanskega oficirja, Huberta Mayra. V Wikipediji lahko izvem, da je deloval kot oficir v britanski Special Operations Executive. Ob koncu druge svetovne vojne pa izginejo za njim vse sledi. Članek Petra Pirkerja in Iva Jevnikarja razpira na zanimiv način pogled na nekatere prej neznane ali slabo znane okoliščine iz zadnjega obdobja njegovega življenja.

Lev Detela